

De Blog van BUS

Over de ‘geur van papier’ en of die er wel toe doet.

Ik ben een onderzoeker, geen opiniemaker. Maar Arjens verzoek om als gastmedewerker van Vinci geregeld iets voor de nieuwsbrief te schrijven – een kort commentaar op een gebeurtenis – neem ik graag aan.

Ik heb erg veel belangstelling voor lezen, lees dus veel en kijk met die bril om me heen. Misschien is het daarom leuk om iets van mijn ervaringen te delen. *Column* is daarvoor misschien een te groot woord.

Al geruime tijd probeer ik antwoord te krijgen op de vraag of de weerstand tegen digitaal lezen terecht is. Wellicht heeft u ook gemerkt dat er een sterke voorkeur is voor papier. Ik word regelmatig vreemd aangekeken wanneer ik vertel dat ik bijna uitsluitend digitaal lees – een eenvoudig te verklaren voorkeur: met grotere letters en backlight kan ik zonder leesbril lezen, en dankzij het licht kan ik ook ’s nachts lezen zonder iemand te storen. Maar dat terzijde.

Een beetje lezer leest ‘echte’ boeken en spreekt vol lof over de geur en het gevoel van papier als integraal onderdeel van de leeservaring. Met andere woorden: er bestaat veel weerstand tegen de overstap van papier naar scherm – terwijl lezen van een scherm onmiskenbaar ook voordelen biedt. Denk alleen al aan het feit dat teksten op elk moment, overal ter wereld beschikbaar zijn – en in de nabije toekomst: in welke taal je maar wilt. Op vakantie hoeft een fervent lezer niet meer gebukt te gaan onder een zware lading boeken.

In het perspectief van de lange geschiedenis van het lezen is de overstap van papier naar scherm eigenlijk een kleinigheid. In de bestseller *Papyrus* van Irene Vallejo staan indrukwekkende beschrijvingen van veel ingrijpendere veranderingen: van unieke met de hand beschreven papyrusrollen naar digitale boeken die eindeloos en moeiteloos vermenigvuldigd kunnen worden. Uit Vallejo’s boek maakte op mij de meeste indruk dat we de oude Grieken nog steeds kunnen lezen – alleen maar dankzij eeuwenlang handmatig kopiëren van deze teksten op steeds weer vergankelijk materiaal.

Maar zijn we in staat om een nieuwe overstap te maken – naar digitaal lezen? Nicholas Carr, een journalist, veroorzaakte opschudding met zijn boek *The Shallows* (2011), waarin hij een pessimistisch beeld schetst. Zijn hypothese: als je veel korte teksten leest op sociale media of via je internetbrowser – teksten die je snel en scannend doorneemt – raakt je brein daaraan gewend en gaat oppervlakkig lezen overheersen. Die gewoonte neem je vervolgens mee ook wanneer je serieuze teksten van een scherm leest – teksten die juist doordinking en analyse vereisen.

Een meta-analyse kan uitkomst bieden en laten zien of schermlezen echt zo slecht is (*screen inferiority*). Sinds 2018 zijn er meerdere meta-analyses gepubliceerd, waarvan de resultaten behoorlijk tegenstrijdig lijken. In een recente studie in de *Journal of Educational Psychology* (2023), waarin zowel leerlingen uit het basis- en voortgezet onderwijs als studenten aan de universiteit zijn meegenomen, concludeert Salmerón dat tekstbegrip *beter is bij lezen van papier dan van een scherm* – zelfs wanneer gebruik wordt gemaakt van handige tablets die sterk op boeken lijken.

Maar meta-analyses die zich richten op jongere leeftijdsgroepen laten andere resultaten zien. In studies met kinderen van 0 tot 6 jaar, of met uitsluitend basisschool- en middelbare scholieren, lijkt er geen sprake te zijn van screen inferiority. Tegelijkertijd kom ik rapporten tegen over diezelfde leeftijden waarin exact dezelfde toets zowel op de computer als op papier wordt afgenomen – en dan is er ineens wél een verschil, in het voordeel van papier.

Het is kortom te vroeg voor stellige adviezen zoals die van Salmerón die pleit voor gebruik op school van teksten op papier, gegeven hun bewezen effectiviteit en toegankelijkheid. Maar wat is er precies aan de hand? Wat te doen als zelfs een meta-analyse geen uitkomst biedt?

Wordt vervolgd.

Jeanet Bus